

УДК 338.432:336.71

ТРАНСФОРМАЦІЯ УМОВ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Н.М. Віштак

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: грошово-кредитна система, банківська система, аграрне виробництво.

Анотація. Проаналізовано стан, динаміку розвитку банківської системи України та особливості її діяльності як фактору розвитку аграрного виробництва. Виявлені проблеми забезпечення кредитами аграрних виробників, що з'явилися у кризовий і посткризовий період, та окреслені підходи до їх подолання.

Вступ. Особливої актуальності питання формування кредитної політики набувають в умовах сучасної фінансової кризи.

Розвиток аграрного виробництва вимагає кредитів, забезпечення якими залежить від стану й особливостей функціонування банківської системи. Але на сьогодні відсутній однастайний погляд як на величину потреби АПК в кредитах і в інвестиціях, так і на спосіб отримання необхідних фінансових ресурсів. В період кризи активізувались фактори, які погіршили ситуацію у банківській системі України. Особливо складним був 2009 рік, який характеризувався початком глобальних трансформацій на фінансовому ринку. Впродовж всього року і кредитна активність була слабкою, і основні зусилля концентрувались на роботі з проблемною заборгованістю, включаючи її продаж і реструктуризацію.

В Україні особливо значення набуває підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури, що вимагає кардинальних якісних перетворень у банківській сфері, а відповідно, реалізації адекватної політики комерційними банками. На сьогодні міжнародна фінансова криза торкнулася й України. Ринкові трансформації негативно позначились на фінансовій сфері діяльності більшості сільськогосподарських підприємств. В результаті ліберізації цін, що призвела до скорочення і навіть повної втрати власних джерел фінансування інвестиційної діяльності, вони стали неконкурентоздатними на ринках капіталу. Це значно ускладнило подальшу кредитну політику [1, с. 157].

Метою статті є дослідження трансформації умов кредитування аграрного виробництва України в сучасних умовах та розробка пропозицій щодо їх удосконалення.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні концепції, присвячені проблематиці кредитування, результативність банківської діяльності щодо забезпечення аграрного виробництва вивчалися багатьма вченими в різних ракурсах. Значні розробки у вивченні теоретичних і практичних питань кредитування аграрного виробництва розроблені в працях В. Алексійчука, А. Гальчинського, М. Дем'яненка, П. Саблука та ін.

Відаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених з даної проблематики, слід зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні, з огляду на ускладнення кредитування та зміну динаміки обсягів кредитів, наданих аграрним виробникам у кризовий і посткризовий період.

Результати досліджень. Практично півтора мільярда гривень збитків одержано за перші два місяці 2010 р. роботи українських банків. І якщо раніше виною усіх проблем вважалася резервна складова балансів, то сьогодні банкіри і аналітики все частіше визнають, що справжня причина негативних результатів лежить у площині неактивного або повної відсутності кредитування. Як не дивно, щоб зрозуміти це, знадобився практично рік. Проте навіть таке прозріння занадто повільно діє на прискорення кредитної діяльності фінансових установ. Так, за даними НБУ, за перші два місяці 2010 р. загальний обсяг доходів українських банків знизився на 15,7 %, в порівнянні з аналогічним періодом минулого року витрати скоротилися на 16,5 %.

Вважається, що причинами такого падіння є низький рівень кредитування і високі витрати на формування резервів під непрацюючі кредити. Банківська система вже майже два роки, з жовтня 2008 року, видає дуже мало кредитів. Відповідно, не отримує і нових доходів [2].

Відносно стійку динаміку на рівні двох попередніх років демонструвало протягом першої половини 2010 р. сільське господарство.

Валова додана вартість у цьому виді економічної діяльності зросла на 6,1 % і 3,4 % у першому і другому кварталах. Погіршення природно-кліматичних умов у третьому кварталі 2010 р. (посуха), обумовивши скорочення виробництва продукції рослинництва (на 4,0 % порівняно з січнем-вереснем 2009 р.), призвело до падіння загального обсягу виробництва продукції сільського господарства за січень-вересень 2010 р. порівняно з відповідним періодом минулого року на 1,3 %. Найбільшого скорочення зазнали виробництво зернових і зернобобових культур (12,8 %) і картоплі (6,4 %) [3].

В цілому розвиток сільськогосподарського виробництва в період розгортання депресійних проявів в економіці свідчить, що цей вид економічної діяльності не набув нових якісних стимулів для зростання. Його динаміка в умовах відсутності значимих кроків щодо модернізації, структурного реформування та вирішення фінансових потреб виробників залежить майже виключно від природно-кліматичних чинників, що, у свою чергу, створює високі ризики для сільськогосподарських виробників. Останні пов'язані з:

- невирішеністю питання щодо запровадження ефективних механізмів добровільного чи обов'язкового страхування сільськогосподарського виробництва, що призводить до значних втрат державних коштів на ліквідацію природних катаклізмів і стихійних явищ;
- переважанням у сільськогосподарському виробництві дрібних селянських господарств, які внаслідок низьких фінансових можливостей не мають змоги застосовувати сучасні технології виробництва

рослинницької та тваринницької продукції, не здатні сформувати великі партії стандартизованої продукції відповідно до міжнародних вимог якості та санітарних норм.

Досить стабільна ситуація в аграрному секторі була завдяки високому врожаю минулого року і постійним надходженням виручки від реалізованої продукції, що обумовлено стійким попитом на сільгосппродукцію на світовому ринку. Правда, в більшості банків все ж таки відзначають, що кредитуванню підлягають в більшій мірі переробний бізнес чи ж компанії, що займаються вирощуванням сільськогосподарських тварин та переробкою м'яса. Що стосується решти сільськогосподарських підприємств, то у 2009 - 2010 р.р. відповідно 28,9 % та 30,9 % з них були збитковими. За рахунок власних джерел вони можуть профінансувати лише половину обсягу операційної діяльності. У післякризовий період доступність зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів як для агрохолдингів, так і для інших підприємств значно погіршилась. Однак перші мали можливість для фінансового маневру за рахунок зміни структури виробництва, скорочення виробничих витрат, цінової політики, внутріфінансового перерозподілу фінансових потоків. Для малих та середніх агроформувань фінансова криза мала суттєвий негативний вплив. Є досить серйозні підстави вважати, що без зовнішньої фінансової підтримки вони продовжуватимуть дрейф у напрямку припинення свого існування [4, с. 46].

Але ж якщо використовувати інвестиційне чи лізингове кредитування, то таке кредитування дає можливість українському сільськогосподарському підприємству придбати сучасну інноваційну техніку, що, в свою чергу, призведе до розвитку діяльності сільськогосподарського підприємства. Застосування новітніх технологій і сучасної техніки передбачає суттєве підвищення рівня якості сільськогосподарського виробництва та якості життя селян.

Реформування потребує система державної підтримки агровиробництва, що має базуватися як на субсидованому (гарантованому) кредитуванні, так і на наданні прямої фінансової підтримки, на потреби якої у Держбюджеті 2011 р. уперше за останні роки виділено близько 2 млрд. грн.

Враховуючи слабе поширення знань і навичок сучасного ефективного ринкового менеджменту серед більшості керівників агропідприємств, на першому етапі варто спрямувати зусилля на навчання та надання консультацій для підтримки ефективної ринкової поведінки представників агробізнесу, здійснення економічної кооперації, підвищення їх спеціалізації та концентрації тощо.

Однією з ключових умов успішної співпраці держави, фінансових інститутів і підприємств у сфері розвитку мікрокредитування є отримання мультиплікаційного ефекту від наданих державою коштів. Державна підтримка процесу кредитування підприємництва буде результативною лише тоді, коли відповідатиме довгостроковим цілям розвитку країни, матиме чіткі і зрозумілі індикатори ефективності, наприклад, доступність мікрокредитів для дрібних і соціально незахищених позичальників [5].

Висновки. Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати сутність та особливості кредитної політики комерційних банків в Україні. Аналіз даних проблем дозволив сформулювати наступні висновки.

У зв'язку з підготовкою до впровадження повноцінного ринку землі мають бути оперативно завершені встановлення та оформлення прав власності на землю, сформовані механізми захисту прав власників під час оренди та продажу землі, важелі забезпечення ефективності використання сільськогосподарських земель їхніми власниками за прямим призначенням.

Подальший розвиток бюджетної підтримки та інвестиційного кредитування аграрного сектора залежить від вирішення низки актуальних питань. Перш за все, це стосується гармонізації бюджетних програм в рамках зобов'язань, узятих на себе Україною при вступі до СОТ.

У компетенції держави лежить вирішення двох завдань: по-перше, формування стимулюючого законодавства і, по-друге, забезпечення бюджетної фінансової підтримки, потрібної для відновлення процесу кредитування банками вітчизняних підприємств.

Вимагає вдосконалення конкурсна процедура отримання права на компенсацію. Тут доцільно зменшити як кількість документів, що надаються претендентами, так і терміни ухвалення остаточного рішення.

Ще одним недоліком нинішньої практики бюджетного субсидування є неспівпадання періодів виплат відсотків за користування кредитами і отримання часткової компенсації за рахунок коштів державного бюджету.

Вочевидь, що підвищення ефективності кредитування сільського господарства вимагає скорочення часового лагу між виплатами за кредити і відшкодуванням витрат на ці цілі.

Таким чином, бюджетне субсидування інвестиційного кредитування зіграє позитивну істотну роль у розширенні обсягів фінансування відтворення матеріально-технічної бази вітчизняного аграрного виробництва. Його подальший розвиток є необхідною умовою подолання кризових явищ у сільському господарстві.

Література

1. Вацька М.В. Інвестиційна привабливість аграрної України – шлях до найвищого економічного розвитку / М.В. Вацька // Економічний простір .– 2009.–№ 24.– С. 153-159.
2. Колотуха С.М. Перспективи розвитку банківського кредитування аграрної галузі .–[Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=1546>
3. Шулик В. Банківська система України: випробування кризою / рейтингове агентство «Кредит-Рейтинг»: Аналітика. 02.03.2010.–[Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ua/>
4. Кухтій Л.П. Глобальна фінансова криза та її вплив на діяльність банківської системи України / Л.П. Кухтій // Академічний огляд. – 2010. – № 1 – С. 43-47.
5. Кредити та депозити за секторами економіки (липень 2010) / Статистичний випуск // Національний банк України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Publication/econom.htm>.

Виштак Н.Н. Трансформація умов кредитування аграрного виробництва України в кризовий період

Анотація. Проаналізовано стан, динаміка розвитку банківської системи України і особливості її діяльності як фактора розвитку аграрного виробництва. Виявлені проблеми забезпечення кредитами аграрних виробників, які виникли в кризовий і посткризовий період, описані підходи до їх подолання.

Ключевые слова: *денежно-кредитная система, банковская система, аграрное производство.*

Vishtak N.N. Transformation of Ukraine agrarian production crediting terms of in a crisis period

Summary. The state, dynamics of development of the banking system of Ukraine and feature of its activity as to the factor of development of agrarian production are analyzed. The problems of crediting providing of agrarian production are considered. The measures of its overcoming are proposed.

Keywords: *monetary system, banking system, agrarian production, crediting terms.*